

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

Los kyrka och kyrkogård från sydväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2003-05-21.

2.1 Kyrkomiljön

Los socken, som är en utpräglad skogsbygd i nordvästra Hälsingland, växte fram efter att gruvdriften i trakten hade intensifierades under 1700-talets andra hälft och 1800-talets början. Kyrkan är belägen intill riksväg 296 i den s.k. Kyrkbyn, vilken utgör den södra delen av Los samhälle. Kyrkomiljön består av kyrkobyggnad, kyrkogård, arkivbyggnad (f.d. sockenbiblioteket) samt prästgård med ett stort antal byggnader bevarade, bland annat en välbevarad drängstuga med kyrksal, sannolikt inredd under 1920-talet.

2.2 Kyrkan

Kyrkan började byggas 1818-19 efter en ritning upprättad vid överintendentämbetet 15 år tidigare. Den ursprungliga kyrkobyggnaden, som var den första på platsen, uppfördes som en enkel salskyrka av trä med sakristia på östra gaveln, men utan torn. Det nuvarande tornet tillkom vid en stor ombyggnad år 1848, efter en ritning av arkitekten J. A. Hawerman och resultatet av denna ombyggnad präglar i hög grad kyrkan än idag.

Kyrkans exteriör är utförd i historiserande blandstil, med stenfot, vitmålad stående brädpanel med konsollist under takfallet och fönster med snedställda handblåsta glasrutor omgivna av profilerat ramverk. Byggnaden har sadeltak täckt med takspån. Tornet, som är fyrkantigt och smalare än kyrkobyggnaden är

också klätt med vitmålad stående brädpanel. Tornet avslutas med spetsgavlar åt varje väderstreck och kröns av en åttsidig lanternin med en korsbeprydd spira.

Interiör från Los kyrka, altarpredikstolen från väster. Foto: Daniel Olsson, 2003-05-21.

Kyrkorummet har till stora delar behållit den gestaltning i klassiserande stil det gavs vid mitten av 1800-talet, med tunnvalvt brädklätt tak, pilasterindelade väggpartier med ett fönster i varje samt kor med altarring, altare och altarpredikstol med ljudtak. Vägg mot öster bakom altaret, som är arkitektoniskt uppbyggd med kolonner och pilastrar vilka bär upp ett bjälklag och en segmentbåge, komponerades 1851-54 av konstnären S. A. Blombergsson från Söderhamn. I väster återfinns en läktare med orgel. Sakristian är rymlig och försedd med en öppen spis samt trappa till altarpredikstolen.

Under 1880-talet lades nytt golv i kyrkorummet och nya fristående bänkar sattes in. År 1937 genomfördes en omfattande restaurering efter förslag av den kände slottsarkitekten Knut Nordenskjöld med målsättning att framhäva interiörens ursprungliga historiserande karaktär. Den nuvarande bänkinredningen, med slutna bänkkvarter i både långhus och kor, tillkom vid denna restaurering och en tidigare ingång på byggnadens södra sida sattes igen och ersattes med ett fönster. En ny byggnadskropp, sammanbyggd med sakristians norra vägg, uppfördes vilken inrymde ett pannrum. Nordenskjöld ritade även de nuvarande portarna mellan kyrkorum och vapenhus som tillkom 1948. Pannrummet byggdes om 1972 och inrymmer sedan dess personalrum och toalett i markplanet. Kyrkan restaurerades 1995-96 efter ett förslag av ingenjör C. A. Roos. Kyrkorummet återfick nu till visa delar färgsättningen från 1850-

talet. Den bakersta bänkraden under läktaren har tagits bort. I kyrkan finns sex oljemålningar från 1700-talet som minner om ortens gruvverksamhet.

2.3 Kyrkogården

År 1750 anlades den första kyrkogården i Los socken och resterna efter denna återfinns cirka 200 meter väster om kyrkan. Den äldsta kyrkogården vid kyrkan, som började nyttjas vid 1800-talets början, omgärdas på östra och södra sidan av ett gjutjärnsstaket samt en stenmur och på övriga sidor av trästaket. Kyrkogården har grusade gångar och gräsbeklädda kvarter. Växtligheten utgörs främst av häckar och fristående buskar samt högre björkar. Närmast kyrkan återfinns ett antal större gravvårdar varav ett stockholmstillverkat gjutjärnskors från 1880-talet. Norr om kyrkan finns ett stort kvarter med relativt många träkors, huvudsakligen från 1930–1940-talen. Kyrkogården utökades under 1950-talet mot väster. De flesta vårdarna på kyrkogården är stående. I det nordvästra hörnet av kyrkogården ligger en minneslund som fick sin nuvarande form 1991.

Gjutjärnskors på den äldsta delen av Los kyrkogård från 1800-talets slut. Gjutjärnskorset är tillverkat på Bolinders mekaniska verkstad i Stockholm. Foto: Daniel Olsson, Läns museet 2003-05-21.

2.4 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kyrkomiljön i Los uppvisar en välbevarad helhet med kyrka, kyrkogård och prästgård med tillhörande byggnader, varav flera med äldre interiörer bevarade. Kyrkan präglas i såväl exteriör som interiör av ombyggnaden vid mitten av 1800-talet i historiserande stil och är ovanligt välbevarad med exempelvis spåntak och handblåst fönsterglas, samt altarpredikstol med tillhörande utsmyckning på altarpredikstolen. Trots att bänkinredningen ej är den ursprungliga är den genom sin slutenhet i såväl långhus som kor mycket betydelsefull för upplevelsen av kyrkorummets. Vid en jämförelse framstår Los kyrka som en av de bäst bevarade och mest påkostade av alla de träkyrkor och kapell som byggdes under 1800-talet i de skogrika gränstrakterna mot Dalarna och Härjedalen.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrka och kyrkomiljö: Alla byggnader som tillhör Los kyrkomiljö är viktiga att bevara.

- Kyrkan som helhet är synnerligen ömtålig.
- Kyrkans välbevarade exteriör är tidstypisk för 1800-talets träkyrkoarkitektur.
- Kyrkorummets 1850-talsprägel, såväl i detaljer som helhet.
- Kyrkorummets omfattande bänkinredning är, trots att den tillkommit senare, ett viktigt inslag i rummets arkitektur.
- Altarpredikstolen är en av landets få bevarade.

2.5 **Källor, litteratur och övriga uppgifter**

Byggnadsregistret RAÄ, kyrkobeskrivning

Gottlund, Carl Axel. *Dagbok öfver dess resa på finnskogarna 1817*. Stockholm 1931.

Los kyrkoarkiv: arkivhandlingar.

Länsmuseet Gävleborg: ärendearkivet och klipparkivet.

Länstyrelsen, Kulturmiljö: arkivhandlingar.

Röjd, Albin. *Ett kyrkoarkiv berättar*. Färila 1958.

Telhammer, Ingrid. *Los och Hamra kyrkor samt Fågelsjö och Tandsjöborgs kapell*. (Hälsinglands kyrkor XLVIII) 1987.

Inventeringsdatum 2003-05-21.

Inventerare: Daniel Olsson.

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anna Lindgren och Daniel Olsson.

Rapportsammanställning: Daniel Olsson.